

Mikkel Thorup

Fra tyranomord til terrorisme Karl Heinzens *Mord og frihed* og den moderne terrorismes sprog

I Marquis de Sades *Den nye Justine* står et sted: ”Lige så snart vi begik en ugerning, begyndte vi at legitimere den”. Det er ikke unikt for Sades sadister men for enhver voldsudøver. Volden skal legitimeres. Den skal forklares, måske bortforklares, men den kan ikke stå ubeskrevet fra voldsudøverens side. Voldens stemme følger derfor volden tæt. Op igennem historien har der udviklet sig utallige religiøse, politiske, filosofiske og litterære begrundelser for ’den gode vold’, og der kan identificeres en række idealtypiske karakteristika for den retmæssige vold – såsom kun lige akkurat den nødvendige mængde vold, volden som sidste udvej, volden som forsvar, volden som midlet imod det endnu værre.

Men voldens legitimering er også historisk kontingent, og her er særligt overgangen fra præmoderne til moderne tid – her sat til den franske revolution i 1789 – af afgørende betydning. Med den franske revolution, med det efterfølgende terrorregime, med Napoleons erobringer, med oprør og modoprør i hele Europa ændrer både volden, dens aktører og dens legitimeringer karakter. Man kan i en vis forstand tale om en demokratisering af volden. Antallet af voldsaktører udvides fra konger, krigsherrer, aristokrater og andre mægtige i krig, intriger og kup til et alment tilgængeligt middel nu også som revolutioner, oprør og borgerkrig.

Det har selvfølgelig aner tilbage i historien, men det er alligevel afgørende vigtigt, at voldsproblemet nu stiller sig helt anderledes. Både den statslige vold og den statsudfordrende vold skal nu legitimere sig i forhold til den almene interesse. Hertil kommer en udvikling i voldsmidlerne, der markant forøger deres ildkraft samt en generaliseret mobilisering af de våbenføre, der afgørende gør volden til et alment spørgsmål. Også disse udviklinger problematiserer en tidligere voldslegitimering, der mestendels fokuserede på afgrænsede aktører

og afgrænsede mål. Nu skal voldslegitimeringen forholde sig til vold som et alment tilgængeligt middel til ikke bare restaurative men også transformative formål.

I 1853 udkommer en undseelig pamflet, *Mord og frihed*, af en relativt ukendt forfatter. Den går i det store hele upåagtet hen, og dens forfatter er stort set kun kendt, fordi Marx og Engels engang hudflettede ham for at være en småborgerlig ignorant. Alligevel er det muligt i og gennem denne pamflet at forstå det altafgørende legitimeringsbrud, som den franske revolution indvarslede og som bevirkede et helt nyt voldssprog. Pamfletten er et væsentligt overgangsdokument fra en på det tidspunkt stadig mindre virksom tyrannemordstradition til den moderne terrorismes sprog. Argumentet i denne introduktion er, at pamfletten tjener som en prisme, hvorigennem vi kan forstå det utilstrækkelige i en klassisk voldslegitimering samt de nye retninger og argumenter, der kommer til at præge senere oprørsdoktriner såsom den anarkistiske terrorisme.

Formålet med oversættelsen såvel som introduktionen er at bidrage til forståelsen af det, man kunne kalde 'voldens arkiv', dvs. den række af diskursive strategier, der har legitimeret voldsanvendelse op igennem historien, og som til stadighed refererer implicit og eksplicit til andre traditioner i forsøget på at retfærdiggøre det, der i sidste ende forbliver problematisk: mordet på et menneske. Karl Heinzen og den oversatte pamflet er en vigtig men overset del af dette arkiv, da han placerer sig i overgangsfasen til den moderne legitimering af den oprørsvold, der oftest kaldes terrorisme, samtidig med at han politisk set er det, man vel ville kalde radikaldemokrat eller socialliberal, altså ikke del af de radikale traditioner, der ellers normalt tilskrives terroristisk vold.

Om Karl Heinzen

Forfatteren af pamfletten hedder Karl Heinzen. Han bliver født 1809 i Grevenbroich, Düsseldorf som søn af en skovrider. Han læser lidt medicin, lidt litteratur, bliver i 1829 smidt ud af universitetet i Bonn for sin kritik af den manglende akademiske frihed og da han forelsker sig og derfor behøver en passende indtægt, bliver han embedsmand i den preussiske statsforvaltning, hvor han arbejder fra 1833-1844. Inden han kunne nå at gifte sig med sin udkårne døde hun og efterlod sig fire børn, hvoraf Heinzen senere giftede sig med den ældste datter. I perioden som embedsmand var han liberal af politisk observans og skrev i diverse aviser for embedsreformer, pressefrihed, forfatningsspørgsmål og deslige.

I disse år kom han også i kontakt med unghегelianerne. Han beundrede særligt Marx meget højt, men de blev aldrig egentlige venner eller kampfæller. Tværtimod gerådede de ud i et meget personligt opgør, efter Heinzen i sep-

tember 1847 havde publiceret en artikel i *Deutsche-Brüsseler-Zeitung*, hvori han kritiserede kommunismen. Først Engels (1847) og siden Marx (1847) svarede ham i en række artikler. De beskriver en småborgerlig embedsmand uden indsigt i økonomi eller politik. Særlig foragt har de for hans påstand om, at det er kongerne, der er hovedårsagen til den herskende fattigdom og elendighed, altså at han placerer skylden på konkrete personer snarere end på det system, de bare er kronede symboler på. De beskylder ham derfor for i realiteten at tjene kapitalismens interesser, da han er med til at fejldirigere arbejderklassens berettigede vrede. Desuden kritiserer de ham for en kamp-fetichisme, der erstatter analyse med kravet om handling.

I 1840'erne begynder han at skrive bøger med stadigt mere efter datidens standarder radikalt indhold. I 1844 bliver han stillet for domstolen for en kritisk pamflet om det preussiske bureaukrati men vælger at drage i eksil inden retssagen. De manglende reformer og velsagtens også hans egne erfaringer med statsmagtens intolerance skærper hans kritik og får ham til at ræsonnere, at det kun er gennem revolution, at der kan skabes den liberale republik, han fortsat er tilhænger af.

Han bliver derfor agitator for en tysk revolution. Fra sit eksil i bl.a. Bruxelles smugler han pamfletter ind i Tyskland, men i 1848 beslutter han sig for at rejse til USA. Efter to uger i USA udbryder 1848-opstanden i Frankrig, og han iler tilbage. Han forbitres dog hurtigt over de for ham at se mislykkede borgerlige revolutioner i Europa. Endnu engang konkluderer han, at faktisk, dvs. volde- lig revolution er den eneste vej til nogen ægte forandring.

Mulighedernes rum mindskes, og i 1849 skriver han de første tekster, der siden bliver til *Mord og frihed*, bl.a. artiklen "Mord" fra februar-nummeret af tidsskriftet *Die Evolution*, hvor der bl.a. står: "Vi ønsker *ingen* drab, *ingen* mord, men hvis vores fjender ikke har det på samme måde, hvis de kan retfærdiggøre mord, og endda gå så langt som at hævde, at de deri har et særligt privilegium, da tvinger nødvendigheden os til at udfordre dette privilegium" (Heinzen 1849: 58). Udfordringen af voldens privilegium eller magtens påstand om at besidde mono- polet på retmæssig vold er lige præcis temaet for den oversatte pamflet nedenfor.

1851 er han tilbage i USA, hvor den frie presse og ytringsfriheden tillader ham at udtrykke sig frit, bl.a. til at kritisere sine kammerater for ikke at være radikale nok. I de radikale eksil-miljøer i USA mistede Heinzen hurtigt venner med den strategi. Særligt kritisk var han overfor kommunismen, som han ikke følte sig beslægtet med. I 1881 udgiver han en pamflet om kommunisme og socialisme, hvori han kritiserer kommunisterne for at vildlede arbejderne politiske frigørelse med al deres "økonomiske propaganda", der reducerer borgeren til arbejderen: "Det frelsende kampråb er ikke had til kapitalen men had til

undertrykkelsen” (Heinzen 1881: 19). Heinzen erklærer sig her som socialist men hans position er i nutidig forstand socialliberal.

Han fortsatte sin agitation og begyndte også at udkaste planer for reformeringen af det amerikanske system, som man kan se i hans tale fra 4. juli 1876, hvori han skarpt kritiserer undertrykkelsen af sorte og kvinder, advokerer for et fuldt udbygget demokrati, hvor føderalismen afløses af et republikansk enhedsstyre, hvor præsidentposten og senatet afløses af en reelt repræsentativ forsamling, hvis medlemmer kan tilbagekaldes af deres bagland, hvor de vigtigste afgørelser lægges ud til folkeafstemning og hvor domstolene er uafhængige men embederne på valg (Heinzen 1876; se også Heinzen 1869). Andre steder agiterer han for ateisme og materialisme som den egentlige humanisme, der sætter mennesket fri fra metafysiske kræfter af religiøs og politisk art (Heinzen 1877; se Friesen 1998 for en komplet liste over hans publikationer). Disse principper er ganske vist mere radikale end de flestes, men dog væsentligt mindre radikale end mange andre revolutionære på hans tid. Egentlig var han liberal demokrat, der anså vold som den eneste vej til retsstaten og demokratiet.

Livet igennem skrev han også skønlitteratur, hvilket også er, hvad han ofte omtales for i værker om det tyske eksilmiljø i USA. Han døde i 1880, lige så ukendt og upåagtet som han endnu er den dag i dag. Der findes knap en sekundærlitteratur om ham, og den eneste videnskabelige artikel begrænser sig stort set til et resumé af ”Mord og frihed” (Grob-Fitzgibbon 2004). Heinzen fik dog en kort opmærksomhed 20 år efter sin død, der påviser hans status som forløber for den terroristiske voldsdoktrin og som en overgangsfigur fra tyranomordet til den anarkistiske terrorisme. I september-udgaven af det amerikanske anarkistiske tidsskrift *Freiheit* havde en af den anarkistiske terrorismes fædre, den tysk-fødte Johann Most, publiceret uddrag af Heinzens tekst ”Mord og frihed”. Udgaven kom på gaden få timer før den påståede anarkist Leon Gzolgosz skød og dræbte den amerikanske præsident William McKinley den 6. september 1901. Det førte til arrestation af Most for at være en af præsidentmordets åndelige bagmænd og kostede ham et år i fængsel (New York Court of Special Sessions 1901; Fine 1955; Nomad 1961: 257-299).

Tyranomord og terrorisme

Heinzens pamflet er fyldt med henvisninger til tyranomordstraditionen, der af ham forventes kendt af læseren. Brutus, Tell og andre er samtidige figurer i den forstand, at deres eksempel menes at have direkte relevans for Heinzens samtid. Men pamfletten overskrider også tyranomordstraditionen på en række punkter, der peger frem imod en mere terroristisk voldsdoktrin. I dette afsnit

fokuseres dels på tyranmordsdoktrinen og dels på, hvordan og hvorfor Heinzen må forlade det, der ellers tjener som den bærende argumentationsstruktur i teksten.

Tyranmordet er sammen med doktrinen om retfærdig krig (og det mere diffuse selvforsvarsargument) den væsentligste tradition for retfærdig vold i vestlig idéhistorie. I den græske og romerske antik blev tyranmordet hyldet som en borgerpligt, hvilket utvivlsomt er en af grundene til, at fx Thomas Hobbes i sit forsvar for absolutismen kritiserer sin samtid for at læse græske og romerske forfattere og derved få den fejlopfattelse, at konger er tyranner, hvis død er påkrævet:

Ved at læse disse græske og romerske forfattere, har folk lige fra barndommen fået den vane (under det falske udseende af frihed), at foretrække uroligheder og at tøylesløst kontrollere deres suveræners handlinger; og ydermere at kontrollere kontrollanterne ved udgydelsen af en masse blod. Jeg tror, jeg ærligt kan sige, at aldrig var en ting købt så dyrt, som det disse vestlige dele af verden har købt ved at lære det græske og romerske sprog. (Hobbes 1968: del 2, kap. 21)

På trods af Hobbes' forestilling om tyranmordstraditionen som en tumultarisk doktrin, så er den igennem tiderne snarere blevet tænkt som netop nødvendighedsbetingelsen for det gode styre. Tyranmordet tjener både som advarsel til herskerne og som genoprettelse af overskridelser. Tyranmordet er drabet på en tyran på vegne af det fælles bedste, og dens legitimering følger af en forestilling om en naturlig og retfærdig orden krænket af 'tyrannen'. Tyranmordet har derfor en restaurativ funktion og er basalt set en konservativ institution. Formålet er at genoprette de etablerede værdier, ikke skabe en ny social organisering. Tyranmorderens værdier skal afspejle samfundets værdier, ganske som tyrannens værdier afspejler det modsatte (Jászi & Lewis 1957: 91).

I sin klassiske græske og romerske form var tyranmordet ganske enkelt et middel til et mål. Som David C. Rapoport skriver i sin *Assassination and Terrorism*, så afhæng tyranmordets "moraliske betydning udelukkende af den dræbte persons natur" og altså ikke af mordhandlingen (Rapoport 1971: 7). Tyranmordet var instrumentelt i forhold til det uangribelige mål, et liv i frihed. Det er – som vi skal se nedenfor – også denne ikke-moraliske vurdering, denne rent instrumentelle vurdering, som Heinzen søger at mobilisere: Mordets moralitet skal vurderes på dets virkning i frihedens tjeneste, ikke på dets karakter af vold.

Uagtet de forskellige teorier om tyranmordet så synes der at være konsensus om, at herskeren kan beskrives som tyran med baggrund i usurpation af embedet eller anden uretmæssig adgang til magten (*ex defectu tituli*) eller på grund af vedkommendes handlinger i embedet (*ex parte exercitii*).

I tyranomordet er den angrebne subjektivt skyldig i angribernes øjne på grund af konkrete handlinger – vedkommende har forbrudt sig imod almen retfærdighed, guds love, regler for arvefølge eller andet – hvorimod den angrebne skyldige i terrorismen er objektivt skyldig på grund af position snarere end handling. Vedkommende er her repræsentant for det system, der egentlig skal rammes. I sidste instans – om end angrebet oftest legitimeres ved personens handlinger – så er angrebets mål ikke personen, men det system vedkommende repræsenterer (Miller 1995). At være repræsentant for et system – og derfor under angreb – antyder, at man ikke er ondets rod men dets symbol, hvorimod man i tyranomorddoktrinen netop er det, der gør systemet ondt. Som Rapoport (1971: 37) skriver, så dræber tyranomorderen en person, der korrumperer et system eller samfund, hvorimod terroristen angriber det system eller samfund, der allerede har korruperet alle, herunder 'tyrannen'.

Tyranomorddoktrinen er altså afhængig af en politisk orden, hvor magten er personalistisk og direkte identificerbar. Den moderne udvikling i retning af det, som Quentin Skinner (1999) kalder "den rent kunstige statsperson", udfordrer i stadig stigende grad idéen om magten som personbåret og dermed forestillingen om tyrannen. Idet magten bliver statsliggjort, bliver den også abstrakt, og mister i egentlig forstand sit centrum. Den bliver system. Vi går fra trone til embede, fra konge til minister, fra suverænitæt til udøvelse. Magten bliver abstraktliggjort og dens udøvelse multipliceres til et embedsmandssystem. Tyrannen forsvinder i den forstand som en adækvat betydningsinstans, hvorfor tyranomordet bliver en stadig mindre kvalificeret måde at tænke og udøve politisk vold på. Forestillingen forbliver selvsagt aktiv, f.eks. som snigmordet på udenlandske regeringsledere, som attentatforsøget på Hitler den 20. juli 1944, men kan ikke længere tjene som primær legitimering, idet mordet på tyrannen ikke længere kan siges at indløse tyranomordets formål, retfærdighed.

Faktisk kan tyranomordet siges at blive afviklet som autonom legitimeringsinstans med den franske revolutions guillotering af den franske konge i 1793, idet vi her ser politisk vold som en skabende kraft snarere end som en restaurativ, ganske lige som mordet ikke begås i det skjulte af en enkelt eller af få, men i fuld offentlighed af en suveræn forsamling. Moderne politisk vold efter den franske revolution handler ofte om at ville skabe en helt ny orden. Tyranomordet viger for revolutionen som den angribende volds legitimering, og dermed bliver det også fremtiden – det kommende, det der skal skabes – snarere end fortiden – den naturlige orden – der bliver den afgørende legitimerende reference for voldens retfærdighed. På samme måde forøges det mål, som volden skal indløse, ganske kraftigt fra en lokaludgave af retfærdighed i tyranomordstraditionen til global retfærdighed, evig fred og andre universelle målsætninger i revolutionstraditionen (Koselleck 2007).

Heinzen og den senere anarkistiske voldsdoktrin kan tolkes som et overgangsfænomen fra tyranomordstraditionen til den moderne terrorisme, idet man her ser en optagethed af fx at angribe den russiske zar, samtidig med at man forlader ideen om, at dette ene mord vil føre til den ønskede situation. Den anarkistiske voldsdoktrin var et i sidste ende fejlslagt forsøg på at tænke den ændrede politiske situation med et etableret statsapparat og massepolitik ind i den revolutionære tradition og voldsdoktrin. Man kunne ikke slippe ideen om at ramme centrum. Tyranomord blev til snigmord. Men man kunne heller ikke blive stående ved denne doktrin, da magten ikke længere var en person men et system. Mordet på centrum fik ikke magten til at falde.

Overgangen fra tyranomordet til terrorismen følger den stadigt voksende afpersonliggørelse og abstraktliggørelse af magten, som den moderne stat indvarsler og siden udbygger. Heinzens tekst er interessant, idet den er et overgangsdokument imellem tyranomordstraditionen, der retter sit angreb imod den 'subjektivt skyldige' og terrorismen, der retter sit angreb imod den 'objektivt skyldige'. På samme måde kan man heri finde en lang række af de argumenter og forestillinger, der kommer til at præge den senere kritik af statsvolden og legitimering af modvolden.

Om "Mord og frihed"

Pamfletten er ironisk tilegnet 'Geneves fredsliga', hvormed menes de europæiske stater, der indgår diplomatiske aftaler i fredens navn men med krigen som formål. Det er en ironi, der minder om Immanuel Kants indledende ord om titlen på sit skrift *Til den evige fred*, der stod "skrevet på skiltet hos en vis gæstgiver og på skiltet var malet en kirkegård." (Kant 1795: 37). Fred er ikke af denne verden, og både Kant og Heinzen havde et skarpt blik for magthavernes brug af ordene 'fred', 'retfærdighed', 'frihed' til at legitimere deres praksisgjorte modsætninger.

Heinzen starter med at betragte det paradoks, at vold er moralsk forkasteligt men allestedsnærværende. Hvis vi er imod vold, da må vi være imod vold – uanset dets ophav. Heinzen udfordrer hermed den moralske differentiering, som staten hævder mellem sin vold og andres, altså mellem legal og illegal vold. Gennem den moralske betragtning – og afvisning – af vold kan han kritisere en juridisk betragtningsmåde, der opererer med retmæssig og uretmæssig vold. Det er også derfor, han retter en ironisk henvendelse til dommeren og soldaten – den retmæssige volds repræsentanter – og dermed kritiserer retten og krigen for egentlig bare at være vold.

Særlig opmærksomhed rettes imod magtens voldsanvendelse, og Heinzens hele tekst er en rasende genbeskrivelse af sin samtids politik som uhyrligt

voldelig. Magten er voldelig i et omfang, der, som han siger, gør den revolutionære ubetydelig i omfang. Han registrerer det simple og korrekte faktum, at magten altid har været den største morder, og at alle andre er glade amatører i sammenligning. Krig og undertrykkelse udført af magten vil altid være større i omfang end oprøret, men vores statsligt bestemte betragtningsmåde tenderer ifølge Heinzen til at tildække dette faktum bag statens påstand om egen retmæssighed og andres uretmæssighed. Der er derfor en betydelig grad af hykleri, når voldsaktører forarges over andres vold men ikke sin egen.

For Heinzen er det væsentligt at gøre opmærksom på, at magtens rutinemæssige vold er vold og skal anerkendes som sådan, således at den revolutionære vold ikke kommer til at fremstå som et uprovokeret indgreb i en ellers fredelig verden. Teksten er en lang intervention imod forglemmelsen af magtens ordinære vold, dens 'sværd-lov' og imod fordømmelsen af revolutionens ekstraordinære vold. Vold og usurpation er magtens egentlige grundlag bag al legalitetens røgslør. Derfor er oprør ikke en forbrydelse, men "selvforsvar". Det er selvforsvar imod magtens generaliserede forbrydelse. Vold er ifølge Heinzen ikke bare det synlige overgreb men også den systematiserede, daglige undertrykkelse, men vores statscentralistiske forståelsesapparat er indstillet på at forestille os det sociale som fredeligt, kun afbrudt af den private vold som enten forbrydelse eller oprør.

Hvad Heinzen gør, er at trække kraftigt på tyranmordstraditionens sprogbrug og historiske eksempler men så applicere dem på sin samtids systemmagt. Han trækker både på forestillingen om det usurpatoriske ophav til deres magt: De er bare succesfulde voldsmand, der har tildækket deres voldelige opkomst bag et slør af retmæssighed; samt på forestillingen om deres korruptive konsekvens for politikken og samfundet: Deres vold brutaliserer samfundet og knægter friheden.

Det er på den baggrund, man skal forstå hans påstand om, at den største dumhed er "troen på, at det er muligt at begå en forbrydelse imod despoter og deres medsammensvorne". Dumheden består i at overtage despotens eller magtens kategorier – den etablerede ret og forbrydelsen – og bruge dem til at vurdere sine handlinger imod magten eller despotiet. Det er ikke muligt at begå en forbrydelse imod despoter, da de er illegitime og af sig selv har placeret sig udenfor normalkategoriernes domæne. De er det retfærdige samfunds fredsløse, hvilket er Heinzens forsøg på igen at vende magtens argumentation imod det selv. Magten er illegitim og kan derfor ikke påberåbe sig beskyttelse. Magten er et rovdyr sat fri til at hærgne blandt de uskyldige.

Oprøret er derfor i egentlig forstand selvforsvar, en nødvendighed påtvunget oprøreren. Forsvarsargumentet er et meget virksomt argument i voldslegitimeringen, da den dels placerer voldens ophav hos modstanderen, strukture-

rer mulighedsrummet således at kun modvold er mulig, og endelig at hvis man er under angreb, da er voldelig respons legitim, ja endda moralsk nødvendig-gjort og retfærdiggjort.

Imod magtens betragtningsmåde findes en tradition for legitim oprørsvold, der læres i skolerne og endda hyldes af magthaverne selv, nemlig tyranmordstraditionen. Men Heinzen har forstået, at det klassiske tyranmords tidsalder er forbi. Magtens forøgelse af sit voldspotentiale gør martyrhandlingen, som tyranmordet var, idet man ikke kunne forvente at overleve mordhandlingen selv, meningsløs. Magten "har øget antallet af martyrer så meget, at martyriet ikke længere giver mening":

Kriminalitetens overherredømme, voldens overherredømme, sværdets overherredømme, mordets styreform er så fuldt ud anerkendt, så veletableret, er blevet så 'legalt' og universelt, at dets ofre knap kan finde en flygtig sympati i det stille skjul. Ungmøen sørger over tabet af sin kærlighed, moren tabet af sin søn, der tilfældigvis også var en martyr for frihedens sag. Det lukker dramaet; friheden tager ingen notits af det, og mordet fortsætter med at herske uforstyrret.

Overfor et sådant voldens herredømme vil moralsk forargelse over brugen af vold, og særligt af de nye våbne såsom bomben, ikke sikre moralsk renhed men kun statsvoldens fortsættelse. Man kan derfor sige, at Heinzens pamflet også registrerer våbnernes udvikling på den måde, at han ønsker en moralsk tilpasning til de nye muligheder, der ikke lader sig binde af en 'ridderlig' forståelse af vold som synlige kombattanters tvekamp, særligt ikke når modparten ikke har den slags forældede og selvbegrænsende hæmninger.

Altså, man skal ifølge Heinzen forstå våbnernes moralske arbitraritet, eller måske rettere deres strategiske moralitet, nemlig at de forskellige våbne struktureres moralsk alt efter, hvad der passer magten, således at de våbne, som kun staten kan besidde, reglementerede hære, beskrives som legitim våbnorganisering, mens de midler, der er modmagten til rådighed, bombekastning, snigmord og lignende beskrives som amoralske. Ingen våbne er ifølge Heinzen fornemme eller værdige, men nogle er effektive, og vi skal vurdere dem instrumentelt frem for æstetisk eller lignende. Derfor er hans afsluttende fiktive eksempler også illustrationer af, hvordan man kan kæmpe på andre vilkår end statens, der vil søge at drive sin modstander ud i åben kamp, hvor dens overlegne ildkraft vil bestemme udfaldet. Heinzen reflekterer her den proces, hvorved skellet mellem statens ildkraft og befolkningens blev voldsomt udvidet, hvilket gjorde den ordinære gadekamp med dens simulering af modstående hære til en farlig og fejlslagen strategi, hvilket f.eks. også blev registreret af Auguste Blanqui i hans 'Manual for en væbnet opstand' fra 1866 (Blanqui 1866).

Hverken mordet på den ene eller den enes ofring af sig selv udfordrer et system så etableret, så magtfuldt, så 'legalt'. Derfor foretager han den måske mest afgørende bevægelse fra tyranomord til terrorisme: han udvider feltet af skyldige. Det er ikke længere kun denne ene person, der er skyldig, men også alle dem omkring vedkommende. I tyranomordstraditionen var omgivelserne uskyldige, kun tyrannen korruperet. Heinzen ønsker ikke bare en uretfærdig konge myrdet men et system omvæltet og erstattet med et andet.

Hvad der ligger lige under overfladen i Heinzens tekst er, at den moderne tyrans nære omgivelser også er korruperet, og hvad han frygter og aner: det er samfundet generelt også. Derfor udvides dels antallet af legitime mål, dybest set er der ingen grænse, og dels så er teksten også en refleksion af arbejderklassens integration og disciplinering ind i staten. De handler ikke, som Heinzen mener, deres egentlige interesse dikterer dem. De er blevet system-korrumpere.

Heinzen udvider kredsen af skyldige. Dermed bliver han på mange måder ophavsmanden til moderne terrorisme og forlader tyranomordstraditionen, der var et angreb rettet imod én person begået af én person. Heinzen udvider også kredsen af revolutionære, idet han gør det til en generel forpligtelse og ikke som i tyranomordstraditionen til en individuelt og frivilligt påtaget forpligtelse.

Endelig så fjerner han enhver begrænsning på den tilladte vold. Vi forlader tyranomordets knivstikkeri af én og træder ind i bombens tidsalder. Det væsentlige er, at Heinzen afviser, at der skulle være moralske begrænsninger på det nødvendige. Her er han mere radikal end den voldstradition, som var inspireret af ham, der trods alt havde moralske overvejelser over forholdet mellem målets vigtighed og midlets nødvendighed.

Han er også drevet af det, han betragter som tidligere revolutioners og oprørs fejlplacerede humanisme, altså deres selvbeherskelse overfor modstanderne. De tilstår deres modstandere, hvad modstanderne aldrig vil tilstå dem, livet. Det, vi betragter her, er Heinzens forsøg på at forstå, hvorfor tidligere oprør ikke er lykkedes, og svaret bliver, dels at man ikke har sikret revolutionen imod kontrarevolutionen og dels at man har overtaget modstanderens betragtningsmåde, idet man i stigende grad betragter dem ikke som fjender, der skal nedkæmpes men som modstandere, hvis anerkendelse man søger, gennem at kæmpe på deres præmisser – ”de ønsker at være ’fornemme’ revolutionære”, der ”indretter deres etik i overensstemmelse med holdningen hos dem, der er modstander af revolutionen”.

Begge dele kompromitterer kampen, og det Heinzen egentlig betragter er arbejderklassens begyndende integration i den sociale, politiske og økonomiske orden samt den begyndende reorientering af arbejderpartierne hen imod en loyal opposition overfor statsmagten. Det gav anledning til det problem, at

udviklingen ville stoppe før revolutionen; det klassiske problem for revolutionære: at folk vil stille sig tilfredse med et reformeret system frem for at kæmpe videre for et helt nyt system.

Lige som magthaverne får deres vold legitimeret efter sejren, således vil også oprørerne. Man skal derfor ifølge Heinzen betragte volden instrumentelt. I og af sig selv har den ingen moralitet. Voldens midler er netop bare midler – effektive eller ikke. Hvis de er effektive, da bliver de legitimeret bagud i historien, hvis ikke da huskes de som terrorisme. Igen ser vi Heinzen insistere på at anvende samme moralske målestok på stat og oprørere. Vold er vold. Det eneste, der meningsfuldt kan differentiere vold er konsekvensen af volden: Tjener den til voldens fortsættelse (magthavernes vold) eller til voldens ophør (den revolutionære vold)?

Konklusion

Heinzens relevans for en forståelse af oprørsvoldens legitimering skal først og fremmest findes i hans afvisning af den statslige legalitet. Hans pamflet demonstrerer den nødvendige delegitimering af statens legalitet, der er nødvendighedsbetingelsen for enhver påberåbelse af et legitimt oprør: Hvem er terroristen eller udryet? Hvem er den voldelige?

Til et debatmøde i foråret 2008 gav Dansk Folkepartis retsordfører Peter Skaarup følgende definition af terror: ”En terrorist er en person, som vil opnå et politisk mål ved hjælp af vold og magt” (Keiding 2008). Det er selvfølgelig en åbenlyst utilfredsstillende definition, da enhver stat, enhver krig, måske endda enhver politihandling da er at betragte som terrorisme. Alligevel giver den mening – set fra et statsligt synspunkt – da en terrorist er ”en person”, altså en privat voldsaktør og ikke en statslig. Det er denne legitimeringslogik, som Heinzen udfordrer i sin pamflet ved at sige, at det ikke er ham og hans lige, der introducerer volden i det sociale, men at de tværtimod er forudsætningen for voldens ophør, hvilket legitimatorisk er parallelt til den statsligt-hobbesianske påstand om, at statens voldsmonopol er forudsætningen for voldens ophør.

Det er et helt generelt vilkår, at alle eksisterende eller siddende magter hævder, at der hersker social fred, hvorimod alle oppositionelle kræfter hævder, at der hersker en social krig, at den siddende magt fører en uerklæret krig imod dets egen samfund eller den oppositionelle gruppe. Påstanden om den sociale fred er for den siddende magt forudsætningen for dens legitimitet. Påstanden om social krigstilstand er forudsætningen for udfordrerens legitimitet.

Ingen starter vold – i deres egen selvforståelse. Derfor skal voldens ophav placeres hos modstanderen, for at vedkommende bliver ansvarlig for både

sin egen vold og modvolden. Og det er selvsagt en legitimering som såvel staten som dens udfordrer benytter. Heinzen skrev på et tidspunkt, hvor der stadig kunne sættes spørgsmålstegn ved begreberne 'legalitet', 'stat' med flere – hvilket også er tilfældet med den senere anarkistiske oprørsdoktrin (Thorup 2007), hvilket for indeværende virker umuligt eller anstrengt, men hans udvikling af argumenter imod den statsligt legale vold tjener os som arkiv over de senere mere udfoldede oprørsdoktriner samt som en måde til analytisk at tænke udenfor de statsligt bestemte kategorier omkring forskellen mellem politi/krig og forbrydelse/terror, som den nuværende politiske diskussion og videnskabelige analytik i vid udstrækning er låst fast i.

Litteratur

- Blanqui, Auguste (1866): "Manual for an armed insurrection", <http://www.marxists.org/reference/archive/blanqui/1866/instructions1.htm>
- Engels, Friedrich (1847): "The Communists and Karl Heinzen", www.marxists.org/archive/marx/works/1847/09/26.htm
- Fine, Sidney (1955): "Anarchism and the assassination of McKinley", *American Historical Review*, vol. 60, nr. 4, s. 777-799.
- Friesen, Gerhard K, red. (1998): *Trotz alledem und alledem'. Ferdinand Freiligraths Briefe an Karl Heinzen 1845 bis 1848*, Bielefeld: Aisthesis Verlag.
- Grob-Fitzgibbon, Benjamin (2004): "From the dagger to the bomb: Karl Heinzen and the evolution of political terror", *Terrorism and Political Violence*, vol. 16, nr. 1, s. 97-115.
- Heinzen, Karl (1849, [2004]): "Murder", s. 57-67 i Walter Laqueur (red.), *Voices of Terror*, New York: Reed Press.
- Heinzen, Karl (1869): *The true character of Humboldt*, Indianapolis: Association for the propagation of radical principles.
- Heinzen, Karl (1876): *Lessons of a Century. For the 4th of July, 1876*, Indianapolis: Association for the propagation of radical principles.
- Heinzen, Karl (1877): *What is Humanity?*, Indianapolis: Association for the propagation of radical principles.
- Heinzen, Karl (1881): *Communism and Socialism*, Indianapolis: Association for the propagation of radical principles.
- Hobbes, Thomas (1968): *Leviathan*, London: Penguin.
- Huber, Hans (1932): *Karl Heinzen. Seine politische Entwicklung und publizistische Wirksamkeit*, Bern und Leipzig: Paul Haupt.
- Jászi, Oscar & John D. Lewis (1957): *Against the Tyrant. The Tradition and Theory of Tyrannicide*, Glencoe: The Free Press.
- Kant, Immanuel (1795, [1995]): *Til den evige fred*, Kbh: Gyldendal.

- Keiding, Peter (2008): "Hvad er en terrorist?", *Information*, 2. maj 2008.
- Koselleck, Reinhart (2007): "Historiske kriterier for det moderne revolutionsbegreb", s. 83-104 i Koselleck, *Begreber, tid og erfaring*, København: Hans Reitzel.
- Marx, Karl (1847): "Moralising Criticism and Critical Morality. A contribution to German cultural history contra Karl Heinzen", www.marxists.org/archive/marx/works/1847/10/31.htm.
- Miller, Martin A. (1995): "The Intellectual Origins of Modern Terrorism in Europe", s. 27-62 i Martha Crenshaw (red.), *Terrorism in Context*, Pennsylvania: Pennsylvania State University Press.
- New York Court of Special Sessions (1901): "The People of the State of New York, Plaintiff, v. John Most, Defendant".
- Nomad, Max (1961): *Apostles of Revolution*, New York: Collier.
- Rapoport, David C. (1971): *Assassination and Terrorism*, Toronto: Canadian Broadcasting Corporation.
- Skinner, Quentin (1999): "Hobbes and the purely artificial person of the state", *Journal of Political Philosophy*, vol. 7, nr. 1, s. 1-29.
- Thorup, Mikkel (2007): "Anarkister og partisaner – terroristiske figurer fra den irregulære krigs historie", *Den Jyske Historiker*, nr. 115, 2007, s. 22-47.